

Venray, 11-10-2022

Verslag bijeenkomst

'Landbouwbeleid: benut de kracht van de markt'

Paul Geurts opent de avond door te benoemen dat de landbouw roerige tijden doormaakt: "Daarom stellen we dit thema aan de orde."

Van de vier sprekers hebben er zich twee afgemeld: Ruud Zanders van Kipster en Eric Beurskens, wethouder Horst aan de Maas. Blijven over: Maurits Steverink, Consulent Kennis- en Adviescentrum True Foodprojects en Jules Iding, oud-wethouder Oss en auteur essay 'Aarde, boer en consument verdienen beter'.

Allereerst wordt de zaal een vraag gesteld: "Kan de kracht van de markt – van boer tot bord – zorgen voor een eerlijke prijs voor de boer?"

Een ruime meerderheid van de zaal steekt de hand op bij het antwoord 'nee'.

Maurits Steverink

Maurits begint zijn lezing met de opmerking dat er een meningsverschil is in de familie:

"Tante Riky zei 'nee' op de stelling, ik zei 'ja'.

Maurits is Ir., 56 jaar, studeerde zoötechnologie, ook Master of Food Management en Wageningen UR. Hij is geneticus en boerenzoon. Hij kent de keten van grond tot mond. Vanuit zijn bedrijf True Food heeft hij keihard gewerkt om alles wat de grond voortbrengt te vermarkten.

Hij toont een familiefoto, genomen bij de boerderij waar hij opgroeide: Nelles in Silvolde. Hij is de vijfde generatie op dit bedrijf. Het was oorspronkelijk een gemengd bedrijf met 30 ha. en 30 koeien, wat varkens en kippen. Ze deden alles zelf. Hij komt uit een gezin van zeven. "Dus ik weet me te roeren."

Eerst werkte hij bij varkensslachterij Sturko. Hij ging werken in het ketenmanagement. "Alles is mensenwerk. De techniek snappen we, maar hoe brengen we, dat wat van grond komt, tot waarde"

Bij Sturko heeft hij de handel geleerd. Hij werkt nu aan marktverwaarding en verduurzaming van dierlijke producten.

"Als je tv kijkt dan lijkt het of er niets goed is. Maar we maken de mooiste producten ter wereld. Een eerlijke prijs bestaat niet." Hij toont een foto van een trekker met een protestbord waarop staat: 'Een eerlijke prijs, onze eis'.



“Protesteren voor een eerlijke prijs brengt helemaal niks. We moeten ons minder richten op de politiek maar meer op de markt.”

Bij zijn afstuderen heeft hij geleerd: wat is duurzaamheid en hoe speel je daarop in. Hij verwijst naar een rapport uit 1989: ‘Om schone zakelijkheid’ (<https://repub.eur.nl/pub/18111/133.pdf>). “Alles wat hier in staat is nog steeds waar. Alleen het duurzaamheidsaspect is erbij gekomen.

OM SCHONE ZAKELIJKHEID	
PERSPECTIEVEN VOOR DE AGRARISCHE SECTOR IN NEDERLAND	
Rapport van de Adviescommissie Perspectieven voor de Agrarische Sector in Nederland aan het Landbouwschap	
Voorzitter: Mr. A. P. J. M. Van der Steen Secretariaat: Dr. Ir. G. van Dijk Leden: P. J. Abgijst Prof. Dr. A. Beaud Prof. Dr. R. M. Douben Dr. J. J. van Dijk Prof. Dr. J. A. P. van Hoof Prof. Dr. J. B. Ogehoor Prof. Dr. Ir. H. Houbinsse Ir. K. K. Verwilt Dr. L. van Wieren-Boeling Prof. Dr. Ir. B. Wieringa Dr. A. J. Wiggers	
OKTOBER 1989	
PF134:225.00	
INHOUDSOPGAVE	
Samenvatting van het rapport "Om schone zakelijkheid"	p. 1
Hoofdstuk 1. Dynamiek in de Nederlandse land- en tuinbouw	p. 23
Hoofdstuk 2. Mechanismen achter de dynamiek	p. 60
Hoofdstuk 3. Technologische ontwikkeling	p. 86
Hoofdstuk 4. De internationale omgeving	p. 112
Hoofdstuk 5. De agrarische milieu-problematiek	p. 133
Hoofdstuk 6. Marktperspectieven voor Nederlandse landbouwproducten en voedingsmiddelen	p. 169
Hoofdstuk 7. Perspectieven voor de niet-voedingsmiddelen	p. 231
Hoofdstuk 8. Marktverbreding en diversificatie	p. 247
Hoofdstuk 9. Organisatie van de agrarische belangenbehartiging	p. 265
Bijlage 1. Studies op verzoek van de Commissie	p. 277
Bijlage 2. Geraadpleegde deskundige	p. 280

“Als je kostprijsleider wilt zijn ga je het niet redden, staat in dit rapport. Boeren moeten zich richten op de winst. Er is een groot tekort aan kennis over de consument. Investeer dus meer in marktkennis. De overheid is de minst betrouwbare partner voor jou als ondernemen. Overheidsbeleid verandert elke drie jaar.

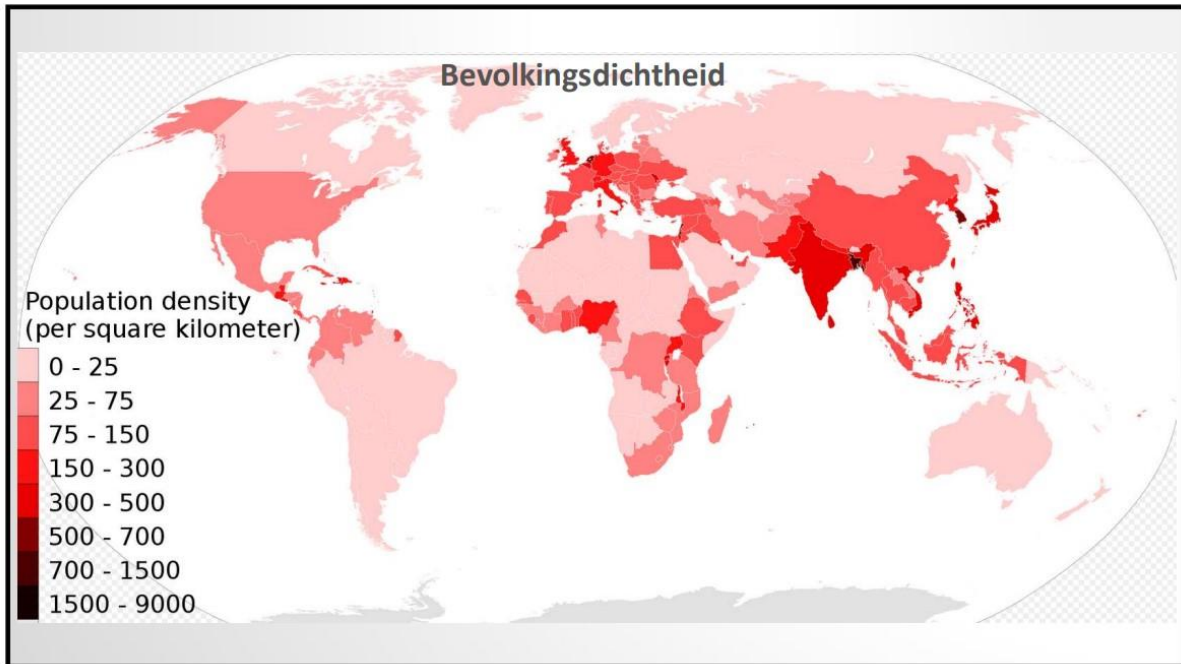
“Na dit rapport is er niks zinnigs meer verschenen, behalve het rapport van de SP waar tante Riky aan heeft meegeschreven. Het rapport benadrukt het belang van een sterke marktpositie.

inkomenspositie is verkregen door politieke maatregelen die bij het veranderen van het politiek getij weer gemakkelijk ongedaan kunnen worden gemaakt. Een sterke marktpositie is de beste verzekering tegen de onbestendigheden van het overheidsklimaat.

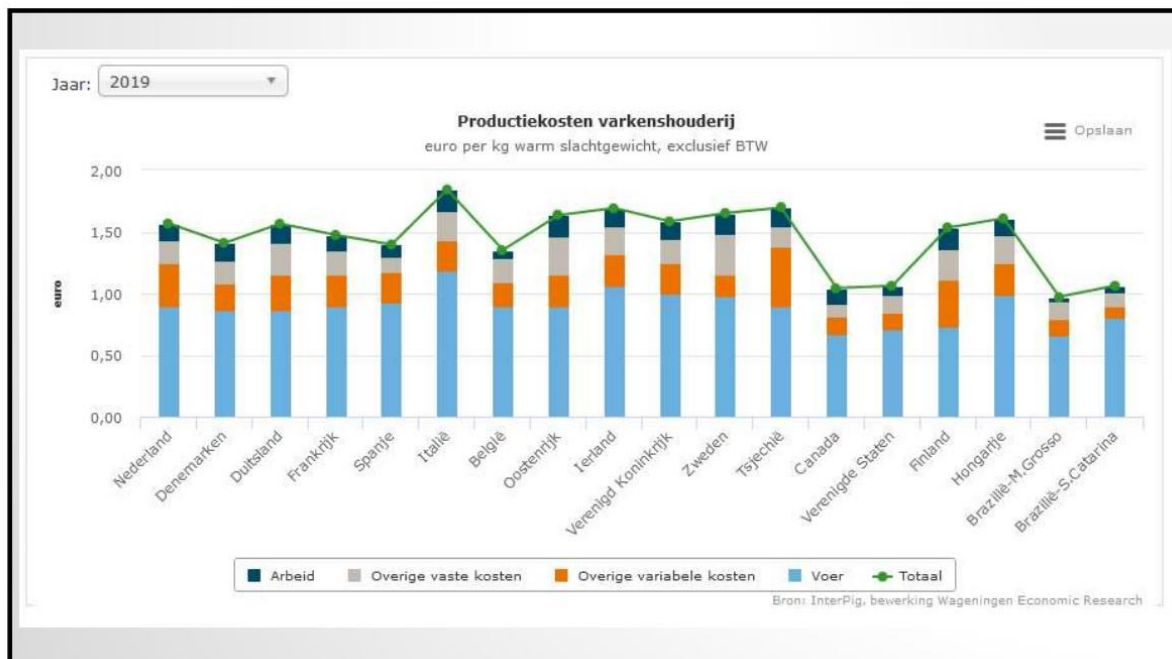
“Elke keer wordt er weer een nieuw woordje uitgevonden. Natuur, duurzaamheid, , regeneratief... Maar ik heb nooit antwoord gekregen op de vraag: wat is nu eigenlijk kringlooplandbouw?

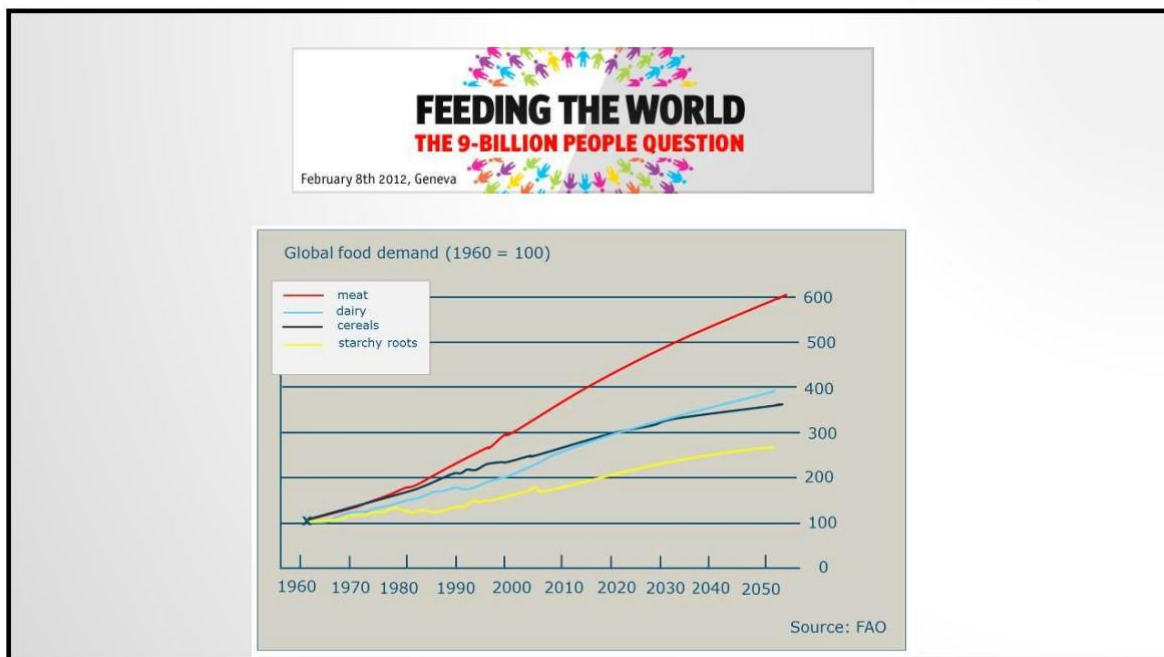
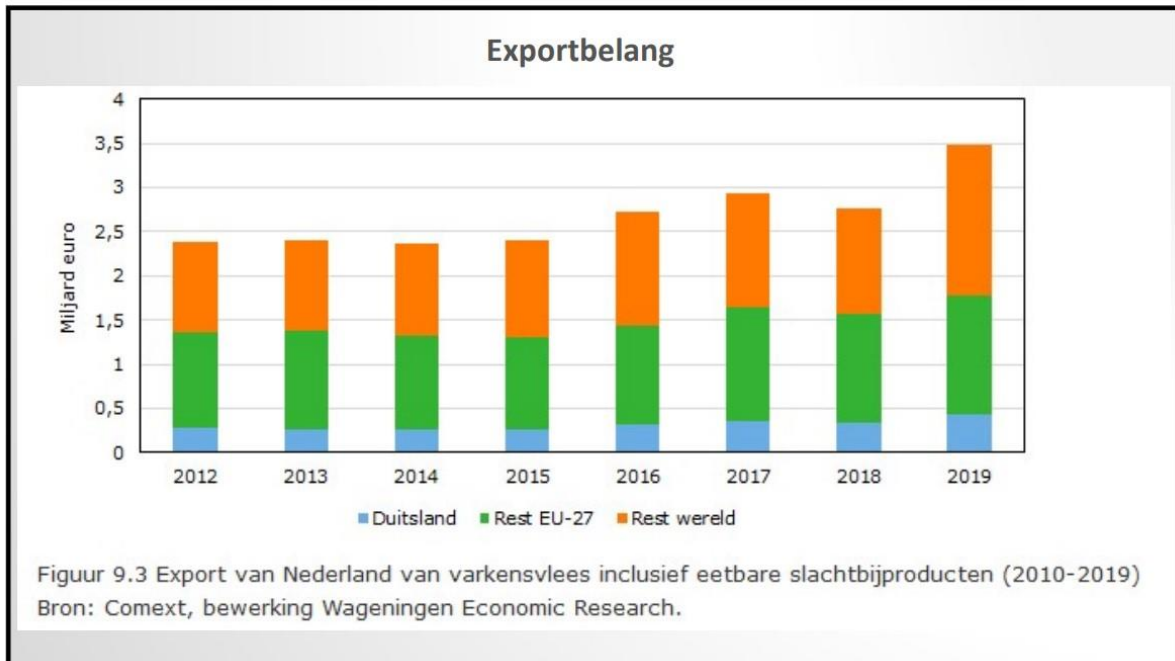
“Het klimaatvraagstuk bestaat echt, weten we sinds dit jaar. Als je foodondernemer bent in Nederland werk je met vruchtbare landbouwgrond.”

Maurits toont een kaart met de dichtstbevolkte landen.

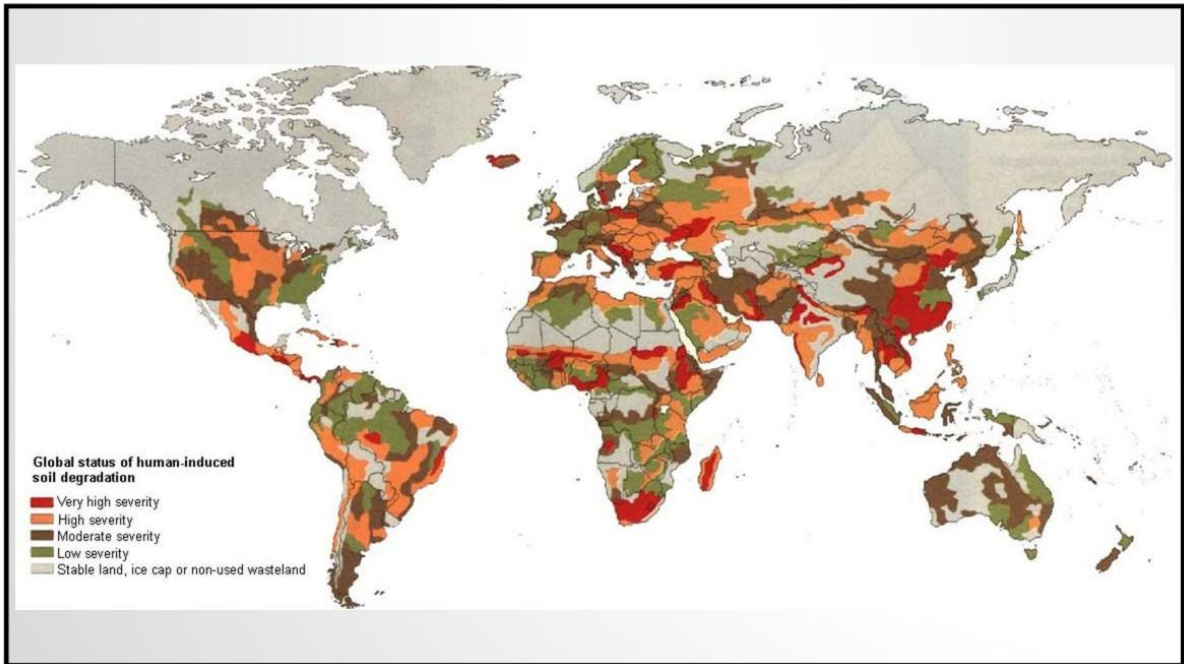


“Nederland is één van de zwarte plekje. Dit verklaart waarom je als agrarisch ondernemer duurder bent. Dat komt dus niet door een overheid die bezig is met boertje pesten. We zijn exporterend land. En als je duurder bent, moet je meerwaarde creëren. We zijn nu eenmaal duurder dan omringende landen.

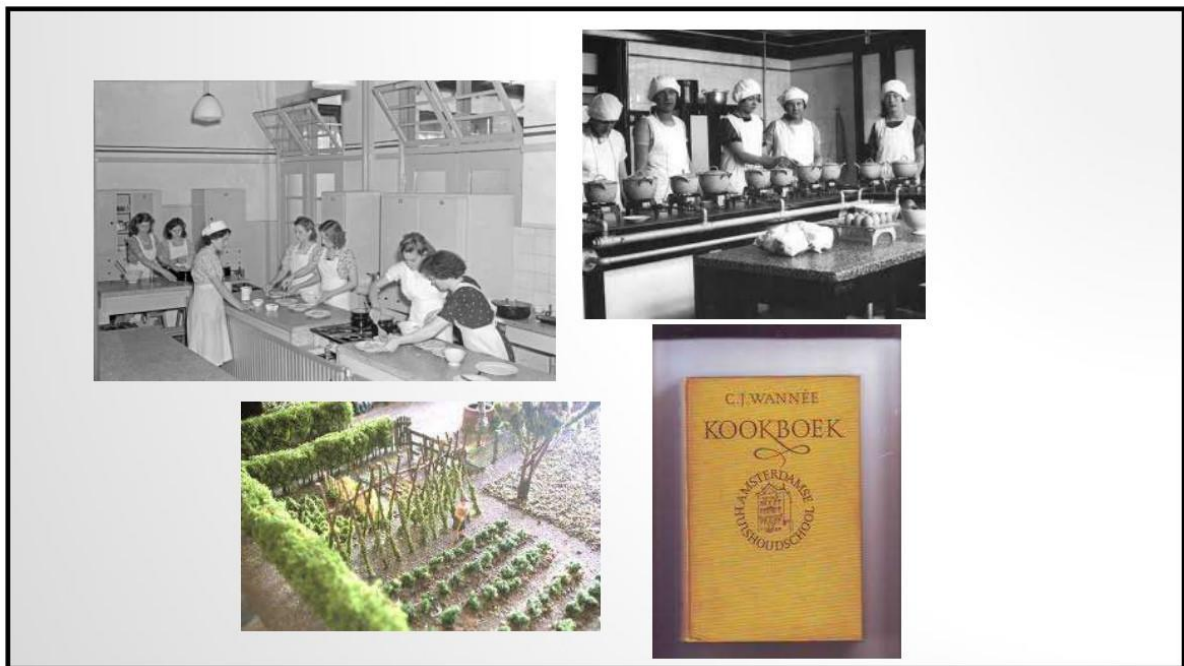




“Sinds 1989 kregen we het begrip duurzaamheid, met het Brundtland-rapport (www.un-documents.net/ocf-01.htm#l). “De wereldbevolking groeit van 7 naar 9 miljard en daarbij gaan meer mensen vlees eten. Er is dus meer grond nodig. De bodemvruchtbaarheid echter, de bovenste dertig centimeter, gaat wereldwijd hard achteruit.

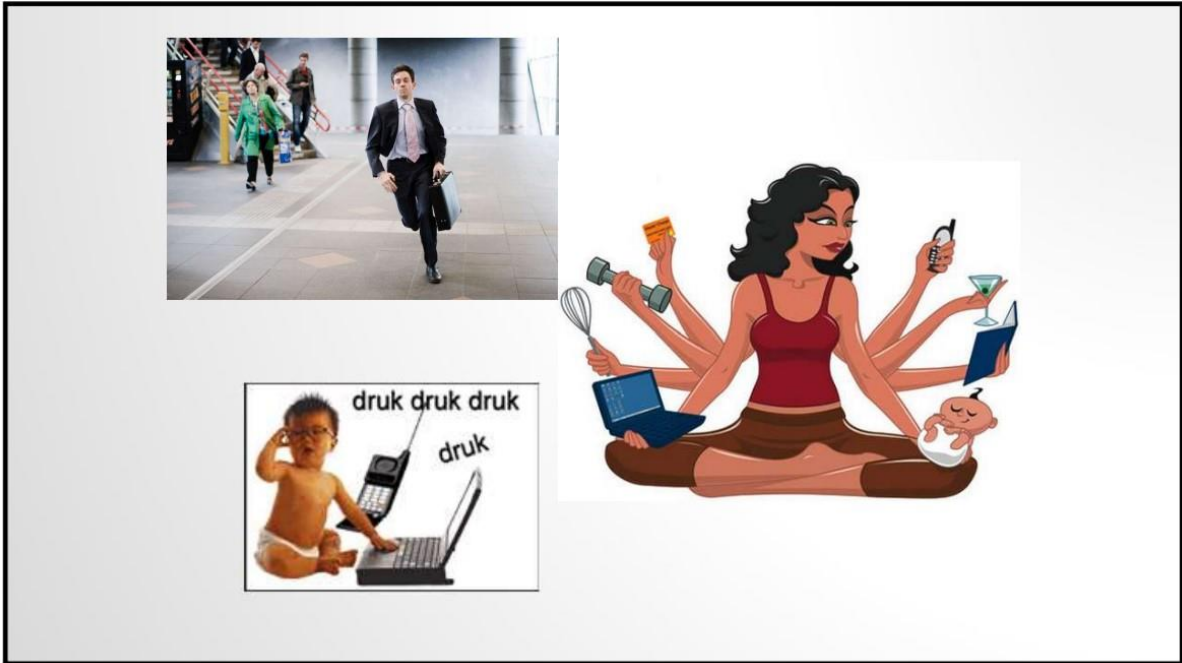


“Voedsel wordt geopolitiek. En dat wordt alleen maar erger, want er komt schaarste.



“We zijn losgekoppeld van ons voedsel. Vijf generaties terug kon onze familie nog rondkomen van hun grond. Die kennis was er gewoon. Vrouwen leerden dit op de huishoudschool. Dit soort kookboeken bestaan nog. 150 jaar geleden stonden ze in ieder huis.

Tegenwoordig hebben we geen tijd meer om aan ons voedsel te besteden.



“Er zijn wel bedrijven en restaurantketens die zeggen goed voor je te zorgen, maar ik weet niet of zij het beste met je voor hebben, gezien de toenemende obesitas.

“Kortom: De overheid is niet te vertrouwen en de markt maakt mooie foodproducten. Achter een bord boerenkool zit meer hightech dan in een smartphone. Ook voor de bodem geldt: er zit meer leven onder de bodem dan erboven. We snappen dus de helft niet van wat er achter food zit.”

Afzetmarkt differentieert.....

- 1) Be GOOD!
- 2) And SELL it.

Meer Waarde = **product** & **omgeving**

Lees:

Community Shared Value, Michael Porter

Weconomie, Jan Jonker

The Purpose Economy, Aaron Hurst

Over dierenwelzijn: “Hond en kat zijn huisgenoten met een eigen verzekering, tandarts etc. Bij een kip is dat ineens anders. Een scharrelkip zit gewoon in een donker hok met 40.000 andere kippen.



“Het verhaal dat de consument alleen op de prijs let is onzin. Als ik ga kijken welke auto of telefoon jullie hebben, dan heeft iedereen iets anders gekocht met een andere waarde. Water uit de grond kost een euro per kuub. Maar als je er glas omheen doet met een mooi etiket betalen een knaak. Dus je kunt de consument alle geld aftroggelen, maar je moet hem wel bedienen.

“En zo komt Albert Heijn met een voedselbox waar alles in zit, inclusief een receptje. Het is niet goedkoper, maar je hoeft niet meer na te denken.

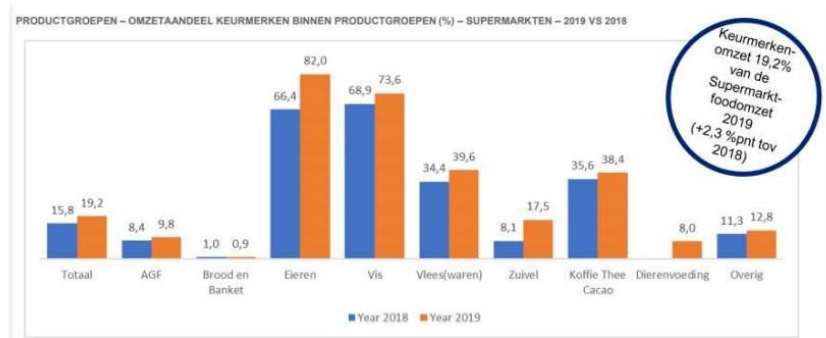
“Voedsel gaat om verhalen. Over smaak en beleving. Eten is ook sociaal en gezellig. Dus het is een prachtproduct om te vermarkten. Er kan heel veel. Wij werken veel met keurmerken. We zien dat supermarkten het voortouw nemen om de waarde van een keurmerk bij de consument in rekening te brengen.

“21 procent van het food in supermarkten heeft een zichtbaar topkeurmerk. Dat is heel veel. Vooral bij eieren, vis en vlees, maar ook koffie en thee.



Aandeel topkeurmerken retail 2019

In meerdere productcategorieën is het omzetaandeel producten met een keurmerk inmiddels 30% of meer



© 2020 Information Resources Inc. (IRI). Confidential and Proprietary. 7

Er zijn 650 pluimveehouders. Tegen 2023 willen we alleen kip met één ster van het Beter Leven Keurmerk. Supermarkten gaan nu kip vervangen door een 40% duurzamere kip. “Uit een analyse over food in de Achterhoek van WUR blijkt dat 78% van het oppervlak wordt benut door de landbouw. We gaan nu dus Achterhoek Food vermarkten. Weg met Streekproducten, weg met Lokaal, weg met korte keten! Wat is een streek? Je ziet maar al te vaak dat de ingrediënten van ver komen, hoogstens het receptje komt uit de streek.

ACHTERHOEK FOOD

- ✓ Internationale FOOD Destination
- ✓ Van onderop, multi disciplinair



“Nu willen we in de koksopleiding laten zien: dit is de grond en dit komt er vandaan. Met de juiste mensen kunnen we de Achterhoek voeden. In de Achterhoek is een Smaakacademie opgericht. (www.smaakacademieachterhoek.nl) We werken alleen aan waardevol eten en dan ontstaat vanzelf een eerlijke prijs.”

ANALYSE FOOD Achterhoek

Wageningen UR rapport: Voedselsector in de Achterhoek.

- 19,4% v/d bedrijven
- 17, 7% v/d werkgelegenheid
- 13,6% v/d inkomsten

- 78% van het oppervlak in de Achterhoek wordt benut door landbouw
 - > Verbindingen met Maakindustrie, Toerisme, Zorg, Landschap

Vergelijk Bouw:

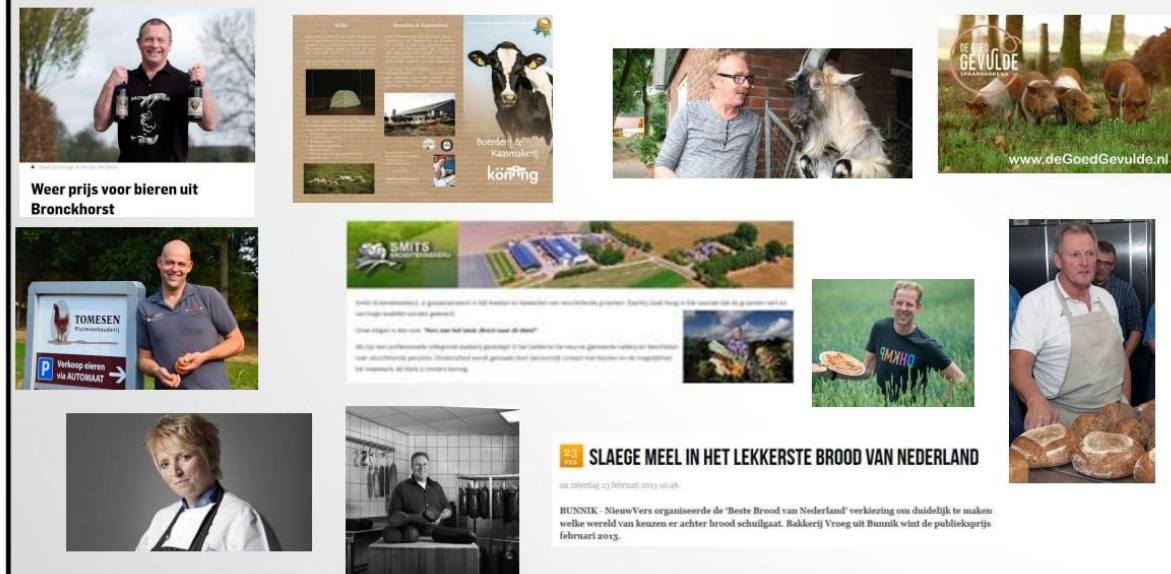
9,4% van de bedrijven
7,4% van de werkgelegenheid en
7,3% van de inkomsten

Weg met streekproducten!

Weg met lokaal!

Weg korte keten!

WAARDEVOL Achterhoek Food!



ONDERWIJS cruciaal!
Smaakacademie Achterhoek



provincie
Gelderland

Stichting
Smaak
van de
Achterhoek

Graafschap
College

SAXION

van hall
larensten
university of applied sciences

zone
college

Jules Iding

Ik ben politicus, maar heb ook een vak geleerd en wel aan Wageningen Universiteit. Het diploma is echter van vijftig jaar geleden. Dat stamt uit een andere tijd dan dat van Maurits.

Presentatie:

Dank voor de uitnodiging om hier als SP'er te mogen spreken bij het afscheid van Ricky Schut, een boerin waar ik heel veel respect voor heb. Samen met Remi Poppe een van initiatiefnemers van het platform aarde, boer, consument. Een beweging van verontruste boeren en consumenten die al veel vroeger dan ik door had dat het met de Nederlandse landbouw niet de goed kant op ging

Ik ontmoette haar voor het eerst een paar jaar geleden toen we met een groepje SP'ers en sympathisanten de balans opmaakten van de staat van de Nederlandse landbouw. Het heeft geresulteerd in het boekje Aarde, Boer en Consument verdienen Beter (www.sp.nl/rapport/2019/aarde-boer-en-consument-verdienen-beter). Een analyse en toekomstperspectief voor de Nederlandse landbouw.

Daar wil ik het over hebben.

Ik houd me daarbij maar aan het papier. Uit het hoofd spreken, lukt opa niet zo goed meer bij zo'n ingewikkeld dossier. Paul verzocht me, op het allerlaatste moment en terecht natuurlijk, om ook te reageren op het rapport van oud minister Johan Remkes.

Hou je vast Paul want deze SP'er gaat VVD'er Remkes een groot compliment maken met zijn voorstel om uit de impasse te komen. Zijn stijl is bewonderenswaardig. Zichzelf klein en dienstbaar maken, het kabinet een flinke draai om de oren geven, compassie tonen met de boeren die in de knel zitten, en de natuurorganisaties heel duidelijk laten weten dat zonder stikstofmaatregelen de natuur naar de gallemiezen gaat.

En dan de meesterzet, binnen 1 jaar 500 tot 600 piekbelasters uitkopen (het staat echt in het verhaal van Remkes), zodat aan duizenden boeren een milieuvergunning kan worden verleend.

Overall nee tegen blijven zeggen kan niet meer. Het zou betekenen dat Nederland op slot gaat, er niet gebouwd kan worden, wegen niet aangelegd kunnen worden en een groot aantal boerenbedrijven op slot blijven. Voor de korte termijn vind ik dat een verstandig advies.

Maar wat ik mis, is een analyse hoe de landbouw zo in een crisis terecht kon komen. Wie zijn daar verantwoordelijk voor? Waarom hebben de opeenvolgende kabinetten de laatste decennia verzaakt om een duidelijke toekomstvisie voor de landbouw vast te stellen? Wie draait er op voor het herstel van immense schade die is aangericht?

Pikant details is dat de heer Remkes ongeveer 10 jaar lid was van zo'n kabinet. Hij heeft met alle voornemens om de problemen niet aan te pakken ingestemd. Het zij hem vergeven. Enige zelfkritiek was wel op zijn plaats geweest.

Wat is de analyse van de SP?

We gaan terug naar de landbouw in de periode na de Tweede Wereldoorlog. Er werd honger geleden en de boeren hadden een karig inkomen. Het was hard werken van 's morgen vroeg tot 's avonds laat, door het hele gezin.

Onder de slogan 'Nooit meer honger' wilde de visionaire boer en politicus Mansholt de Nederlandse Landbouw opstoten in de vaart der volkeren. De landbouw bloeide op. Een eigen patrimonium aan grond, arbeid en kapitaal vormden een goed basis. Kennis en vakmanschap werden gedeeld in studieclubs, fokverenigingen en keuringsdagen.

De boeren en boerinnen konden steunen op het agrarisch onderwijs, proefbedrijven en onderzoeksinstituten en de Landbouwwuniversiteit in Wageningen niet te vergeten. De universiteit waaraan ik 50 jaar geleden mijn diploma haalde. Waar blijft de tijd.

De jeugd en jong volwassenen vonden ontspanning en ontwikkeling in boerenclubs. Het was een rijk sociaal leven.

Midden jaren 70 al, kwam Mansholt, na het ontstaan van boterbergen en melkplassen, tot de conclusie dat schaalvergroting veel boeren niet het verwachte inkomen opleverde en ten koste ging van de natuur en het milieu.

Er werd niet naar hem geluisterd. Ambitieuze werden er ruilverkavelingen opgestart. Vanaf de jaren 80 wordt de schaalvergroting gestut door toenemende liberalisering van de landbouweconomie en voedselvoorziening.

De Nederlandse land- en tuinbouw behoort economisch inmiddels tot de wereldtop. De bijdrage aan het BBP is jaarlijks ongeveer 100 miljard euro. Ons land is de tweede grote voedselexporteur, heeft een vooraanstaande landbouwuniversiteit, zeer innovatieve landbouwresearch en is trendsetter in glastuinbouw, bloementeel, zaadveredeling, varkenshouderij en zuivel.

Het succes van de schaalvergroting heeft ook zijn keerzijde. We hebben veel meer dan een stikstofprobleem. De schuldenlast van de Nederlandse landbouw bedraagt circa 30 miljard euro. Deze hangt vele boeren als een molensteen om de nek.

Het aantal gezinsbedrijven is in 20 jaar gehalveerd van 100.000 naar 50.000 boeren. Velen konden de investeringen in de schaalvergroting niet meer opbrengen. Van de veeboeren die het marktgeweld overleefden heeft 40% een gezinsinkomen dat lager is dan 22.000 euro. Ongeveer het minimumloon, maar dan met het hele gezin.

De stille armoede op het platteland is groot.

Het aantal megastallen is de laatste 5 jaar toegenomen met 25% tot 1000 stuks. Dat terwijl 80% van de boeren helemaal niet positief is over megastallen. De Rabobank heeft er, met de kennis van nu, ook spijt van dat ze de boeren die kant op gedwongen heeft.

De Q-koorts die uitbrak in de gemeente Oss, waar ik woon, heeft 100 doden geëist. 50.000 tot 100.000 mensen hebben dagelijks nog ernstige gezondheidsklachten.

Epidemieën leiden met regelmaat tot het grootschalig doden van landbouwdieren. Door stalbranden komen er jaarlijks 100.000den dieren om.

De natuur en het landschap staan zwaar onder druk. Bodem, grondwater en oppervlaktewater zijn vervuild. Verdroging eist zijn tol. Het bodemleven wordt bedreigd door een overmaat aan mest.

Niet alleen de Natura 2000 gebieden worden bedreigd, maar ook de meeste natuurgebieden die deze wettelijke status niet hebben nemen af in kwaliteit af.

Als ik door het landelijk gebied fiets, zie ik eindeloze velden met raaigras en mais. Er zijn geen wilde planten meer te bekennen.

Als ik van vakantie terug kom, is het autowassen een fluitje van een cent. Geen deken van insecten meer op de voorruit, het merendeel is uitgestorven.

Hoe heeft het zover kunnen komen?

Met de liberalisering van de landbouweconomie is de marktmacht in de greep gekomen van de agro-industrie. Vier wereldhandelshuizen, allen ook in Nederland gevestigd, maken met een jaarmzet van 250 miljard euro de dienst uit. Ze beheersen de graan en sojamarke en zijn de stille kracht achter het kappen van het tropisch regenwoud.

Onze veevoerbedrijven Agrifirm, For Farmers en De Heus behoren tot de top 15 van de wereld. Ook de gewaardeerde boerencoöperaties van weleer, Friesland Campina en de Rabobank, hebben inmiddels alleen nog oog voor markt en kapitaal.

De supermarkten, de Albert Heijns en Jumbo's, varen wel bij dit landbouwsysteem waarin de boeren karig betaald worden voor hun producten.

Wageningen heeft vooral gefunctioneerd als loopjongen van de agro-industrie.

De agro-industrie heeft alleen oog voor veel, groot en nog meer. Het gaat hen alleen om het grote geld. Massa is kassa. Aarde, boer en consument hebben het nakijken.

En wat deed de politiek?

De politiek heeft zich laten sturen door de lobby van de agro-industrie en het grote landbouw bedrijfsleven. De politiek dacht te kunnen terugtreden en meer aan de markt over te laten. Ze privatiseerde voorlichtingsdiensten en liet de proefboerderijen verdwijnen.

De politiek vond het niet nodig zelf de milieuproblemen fundamenteel aan te pakken en een toekomstvisie te ontwikkelen voor een gezonde landbouw. Steeds heeft zij gekozen voor halfslachtige oplossingen, zoals een mestboekhouding als gatenkaas, een stikstof (PAS) aanpak die de toets van de rechter niet kon doorstaan.

Nu het kaartenhuis op het punt staat van instorten ontbreekt een toekomstperspectief. Veel boeren verkeren in grote onzekerheid en pikken het niet langer. De demonstraties tegen de overheid zijn terecht, hoewel ze naar mijn mening in een aantal gevallen veel te ver zijn gegaan.

Van een betrouwbare overheid die perspectief biedt, is geen sprake.

Hoe gaan we de problemen oplossen?

De markt gaat de problemen niet oplossen. Nu veel boeren in de problemen zitten kijkt de markt de andere kant op. Wijst Remkes dan de weg uit de malaise? In zijn denklijn wordt de marktmacht van de agro-industrie doodgezwegen.

Remkes denkt dat het realistisch is dat er in Nederland, binnen normen van klimaat en diervriendelijkheid, hoogproductieve hightech veeteelt zal blijven, gericht op de export. Het aandeel schat hij op minimaal 60%.

Het zal vanwege milieumaatregelen gepaard gaan met schaalvergroting, verkleining van de veestapel en toenemende grondbehoefte. Hij schetst een kapitaalintensief bedrijfsmodel met personeel. Minder boeren en een regelrechte concurrent van het gezinsbedrijf.

Over de intensieve veehouderij, met weinig grond, met veel import van veevoer en export van vlees, klinkt Remkes niet enthousiast. Hij denkt wel dat de problemen technisch op te lossen zijn met veel innovatie. Waar de overmaat aan mest blijft wordt niet benoemd.

De ruimte die rest is, is op een beperkte oppervlakte voor agrarisch natuurbeheer na, voor de landbouw die produceert voor de Nederlandse markt. Hier is alleen plaats voor agrarische bedrijven die aansluiten bij de eisen die het gebied stelt en werken in korte ketens. Voor een deel halen de boeren hun inkomsten uit het beheer van natuur en landschap. Mogelijk ook uit nevenactiviteiten als zorg en recreatie.

Ook hier voorziet Remkes dat er grotere bedrijven komen, die langjarig meer grond nodig hebben. En ook hier minder boeren dus.

En wat is de denklijn van de SP?

Wij willen de voedselketen zoveel mogelijk sluiten op de schaal van kleinere regio's en alleen produceren voor de Nederlandse markt. Stoppen met de kap van het tropisch regenbos ten behoeve van het veevoer hier. De consequentie is dat we afscheid nemen van de wereldmarkt. De fabel dat onze export nodig is om de wereld te voeden moet worden doorgeprikt. Wij willen geen tweedeling in de boerenstand, niet minder maar meer boeren en een onvoorwaardelijk perspectief voor het gezinsbedrijf. Wij willen overal een vitaal platteland dat waardering krijgt van alle consumenten. Waar boeren met respect voor bodem, water en natuur, met steeds minder mest en bestrijdingsmiddelen eerlijk voedsel produceren. Waar geen uitvlucht wordt genomen tot mestfabrieken. Waar boeren een bijdrage leveren aan natuur- en landschapsherstel en daar ook door de samenleving voor betaald worden.

Wij willen geen vrijplaatsen voor de markt. waar marginaal aan de milieunormen wordt voldaan en de natuur en het landschap weinig aandacht en zorg krijgen. Van de consumenten verwachten wij dat ze een eerlijke prijs gaan betalen voor eerlijke producten.

We willen dus verder op de weg van al die pioniers die soms al decennia geleden een andere weg zijn ingeslagen. De weg van de korte kringlopen met de biologische boeren, de natuurinclusieve boeren, het boerencollectief in de Noordelijke Friese Wouden, de

Herenboeren, de Caring Farmers, de boeren die connectie zoeken met de samenleving, de boeren die voor de transitie naar plantaardig eiwit kiezen, noem ze allemaal maar op. Vooral ook de jonge boeren met nieuwe ideeën moeten daarin de ruimte krijgen. Niet kapitaalintensief maar innovatief.

Het is een veelzijdig samenstel van vernieuwende initiatieven. Wij hebben het de geuzennaam boerenlandbouw gegeven.

Aan de tafel van Remkes hadden alle genoemde vernieuwers een marginale positie, voor de SP zijn het de echte helden. Zij verdienen de steun van de overheid en de consument. Maar om ze tot winnaars te maken zal er nog veel politieke strijd nodig zijn. De marktmacht van de agro-industrie is zomaar niet gebroken.

Een eerste eis zou kunnen zijn 25 miljard aan herstelbetalingen te eisen, eenzelfde bedrag dat nu door het kabinet wordt geïnvesteerd.

Ricky, jij hebt hiervoor al tientallen jaren je nek uitgestoken. Nu is het aan de jonge garde om jouw idealen mede te verwezenlijken.

En wie het naadje van de kous wil weten. Lees het boekje Aarde, Boer en Consument verdienen Beter. Te koop voor slechts 4 Euro.

-----//-----

Na de pauze is het tijd voor vragen en discussie. Uit de zaal komt de schriftelijke stelling: 'Er moet onherroepelijk een rem komen op de bevolkingsgroei om de problemen te tackelen'

Jules wil hier geen mening over hebben. Dat is iet wat elk mens voor zich uitmaakt. En Nederland zit inderdaad erg aan top, maar er zijn nog veel dichter bevolkte gebieden in de wereld.

Maurits: In het FD wordt aandacht aan dit thema geschonken. Ze behandelen vier dingen waar meer over gesproken moet worden in dit kader. Zo ook dat het minimumloon omhoog moet. Dit zou een veel beter beleid zijn. Er is dan meer arbeid en er zijn minder migranten nodig die hier komen en gehuisvest moeten worden. Aanbeveling: FD lezen.

Nederland is druk en vol en er zijn mensen van buiten nodig. Maar pas op: Als je stelt: Nederland is vol, dan is dat een sentiment en daar kunnen we niet veel mee.

Jules: Is er wel genoeg voedsel? Als de bevolking toeneemt en de mensen gaan meer vlees eten, vooral in de derde wereld, dan hebben we drie aardes nodig. Maar als je de cijfers ziet, dan zijn er 2 miljard boeren met maximaal 1,5 ha grond die op een kwart van het voedselareaal en met 20% van het water, 75 procent van de wereldbevolking voed. Maar we moeten wel naar een ander eetpatroon, anders hebben we wel een probleem.

Guus Geurts denkt dat we vooral iets moeten doen aan de consumptie en de gepaard gaande miljoenen hectaren voor luxeproducten als palmolie. Tegen Maurits: "U zegt: de overheid is onbetrouwbaar, maar denk ook aan de inelastische markt. De consument heeft gauw zijn buik vol, terwijl de producent blijft produceren. Een melkquotum kon dat reguleren. Maar dat is weer afgeschaft, dus inderdaad: een overheid kan betrouwbaar zijn.

Andere vraag uit de zaal: Moeten we in wereld niet eerlijker delen? Een kwart vraagt zich af wat we vanavond eten. Maar driekwart weet niet of ze wel eten hebben. Wij hebben overvloed. In landen als Nigeria of Zuid-Afrika gaan mensen dood van de honger. Waarom kunnen we niet eerlijker delen?

Maurits: We kunnen constateren dat 800 miljoen honger hebben en er zijn er ook 800 miljoen met obesitas. We zijn niet goed in elkaar voeden. Maar wie moet het doen? Wij moeten matigen. Als we hier minder consumeren, haalt dat al druk van de markt. Maar laten we niet praten over: 'ze moeten', op een beschuldigende toon. Denk vooral aan: wat doe je zelf? Matigen kun je zelf doen. Daar begint het mee. Als je ziet: welk systeem hebben we,

dan mag daar best wat af. Er wordt nu 20.000 tot 25.000 per boer aan subsidie overgemaakt.

Eigenlijk raar dat een fabriek als FrieslandCampina zo veel melk laat produceren. Het is van de boeren zelf. Het is zoveel, dat ze het zelfs verliesgevend afzetten in het buitenland. Dat veroorzaakt wel dat de melkveehouderij in Nigeria niet op gang kan komen. Gaat het om kip dan importeren we uit Thailand en Brazilië. Als consument ben je er zelf bij. Koop dat dan niet. Ik wil voorkomen dat we zeggen: de ander moet dit doen. Vraag: wat doe je zelf?

Jules: Nee, we moeten gewoon eerlijk delen. We moeten landen helpen met hun voedselproductie. De bevolkingstoename wordt gelukkig minder omdat veel mensen naar de stad trekken. We moeten hen helpen op het land, dat kan bijvoorbeeld met veredeling. Maar maak niet dezelfde fout als hier, zodat ze weer gaan naar grote monoculturen. Armoede is ontstaan doordat wij vertellen hoe zij moeten boeren. Dan krijg je weer grote sojaveelden. In ons land, denk ik, zal voedsel duurder worden. Dat is onvermijdelijk. Na de oorlog besteedden we 40 procent aan eten, nu nog maar 10. Dus het kan wel wat lijden. Maar als je goed naar de cijfers kijkt, dan zie je dat mensen met een minimum inkomen 25 procent aan voedsel uitgeven. Wil je dat zij ook een keer vlees kunnen eten met een beter leven keurmerk; en wil je dat ook zij een keer gezond in een restaurant eten en niet bij de Mac; dan kun je wel zeggen: dat doe je zelf, maar dat is te makkelijk.

Reactie uit de zaal: Vijftig jaar terug, in 1968 hebben de eerste ambtenaren al gekeken naar de mestproblematiek. Dat rapport verdween in een la. Maar in de geschiedenis is niks veranderd. Wat is probleem? Je hoort altijd alleen de mensen die dit continu bewerkstelligen. Mensen met andere gedachten komen niet aan het woord. Het is de media, de reclame. We zagen een foto van een trekker die naar Den Haag ging protesteren. De echte discussie is niet goed gevoerd. Want de retail en de hele kring daaromheen zie je nooit. Ze leggen de probleem bij boer en verschijnen zelf niet aan tafel, terwijl ze ons wel in de malaise hebben gebracht. Hoe kan het dat dat niet gebeurt? Ook niet in Den Haag?

Jules: Remkes nodigt ze uit, maar ze komen niet, want ze hebben er geen belang bij. Er ligt een probleem van miljarden. Wie weet hoeveel? Maar hoe werkt de lobby? Weet jij dat Remi?

Remi Poppe: Je hoort en ziet ze niet in de media, maar bij de ministeries lopen ze de deuren plat. De vleeshandelaren, melkverwerkers, alles wat na de boer komt. Het belangrijkste product is voedsel. We kunnen zonder gas en kolen – het zal niet meevallen, het zal koud zijn - maar we kunnen niet zonder voedsel. En de boer hangt aan de achterste mem. Daar zorgt de lobby voor: Er moeten veel beesten komen. Die kunnen ze dan goedkoop inkopen en duur verkopen.

Maurits vindt dit te makkelijk: “Remi, jij hebt in Den Haag rondgelopen, maar lobby... Ik ken LTO, ik ken vakbonden. In Den Haag zie je ook wel een COV (Centrale Organisatie voor de Vleessector). Maar kijk naar LTO. Dat zijn familiebedrijven die ook lobbyen. Daar zouden ze eens een parlementaire enquête naar moeten doen: welke mening hebben de boerenbedrijven geuit? Ik denk dat ook zij veel shit vooruitschuiven, zonder oplossing. “Aan tafel zitten de dierenbescherming, de slachterij en pluimveeindustrie en de mengvoersector. Zij knokken nu om pluimveehouders naar een ster te krijgen.”

Remi: “Mijn ervaring is dat het CDA een handlanger van de lobby was en LTO ook bij de lobby hoorde. De boerenleenbank was de grootste grondbezitter.

“En zijn er teveel mensen op wereld? Ik denk dat als je teveel bij de consument legt, dan leg je het bij niemand. Daarom hoort het bij de politiek.”

Hans Geurts, melkveehouder in Veulen, actief geweest voor NMV, drie jaar voorzitter geweest, nu voorzitter van platform ABC: “Mijn strijd was om het melkquotum te behouden. Er moet een kostendekkende prijs zijn. Wil je een kostendekkende prijs hebben, dan moet je het aanbod koppelen aan de vraag. Breng dat in balans en je hebt perspectief voor de boer.

Maar het is helemaal de andere kant op gegaan. Toen de quotering is afgeschaft, zag je dat de overheid zichzelf voor de gek had gehouden en de boeren ook.

“LTO was (in de strijd om het melkquotum) mijn vijand, net als de Rabobank. In 2007 heb ik daar een rapport over geschreven: afschaffen melkquotering, historische vergissing (<https://nmv.nu/wordpress/wp-content/uploads/2016/11/NMV-rapport-Afschaffing-vd-melkquotering-een-historische-vergissing.pdf>). En dat is het.

“Voor de akkerbouw kun je gemakkelijk de markt beschermen door de prijs van granen te reguleren. Als dat een goede kostprijs geeft en aardappelen brengen bijvoorbeeld te weinig op, dan gaat de boer wel graan verbouwen.

Vraag uit de zaal: “Een klein deel van de consumenten is bereid meer te betalen, maar nu met de crisis neemt ook dat af. In Frankrijk was al voor de oorlog in Oekraïne een overschot aan biologische melk. Dus je kunt wel zeggen: de boer moet verduurzamen, maar daar is de markt niet voor. Moeten we niet stoppen met goedkope producten uit het buitenland binnen te halen?”

Paul vraagt: “Moet de vrijhandel er af?”

-Absoluut. Maar je moet het reguleren. Een te lage prijs voor het product is geen Europees, maar een wereldprobleem.

Maurits: “Het melkquotum afschaffen is achteraf terecht een vergissing. Maar toen was een grote meerderheid voor afschaffen. Dijkzma (De toenmalige minister van Landbouw) zei: ‘Let op: als het quotum er af gaat, komt er meer stront’. ‘Ja’, zei LTO en zo zei iedereen: ‘We gaan dat regelen’. Maar na drie maanden was er te veel stront en kwam de overheid met regelgeving. En Dijkzma had nog gezegd: ‘als ik het moet regelen, wordt het niet gezellig’. Hier waren ze allemaal zelf bij. Jullie niet, maar het overgrote deel boeren wel.

Jules: “De markt gaat z’n eigen weg. Een teveel kan zomaar ontstaan, een tekort ook. Ik denk dat het onvermijdelijk is dat de overheid dat reguleert. Als ik het rapport van Remkes lees dan staat er dat 60 procent moet verdubbelen. Waar halen ze de grond vandaan? Ik denk dat de overheid moet ingrijpen met prijsregulatie op grond. We zien het in Europa met stroom en gas. Er is veel verdiend aan duurzame energie, terwijl er weinig kosten tegenover staan. Dat moet worden afgeroomd.”

John Willems (CEO Veiling Zon): “Ik heb de wereld afgereisd voor de verkoop van groentezaden. Nu verhandel ik groenten. Er is een vrije markt, die is niet gereguleerd en ik denk dat dat heel goed werkt, als er maar een gelijk speelveld is. Mijn vraag aan de SP: jullie willen naar kleinschalig en biologisch, maar dat betekent dat we drie keer meer voor voedsel moeten betalen.”

Jules: “Ik vind dat boeren de toekomst moeten hebben. En wat is grootschalig? Kijk naar Kipster. Is dat grootschalig?”

Paul Geurts: “Als SP’er kan ik daar aan toevoegen dat de inkomens van Nederlanders te laag zijn. Dat is ook aan de orde. Het gaat niet alleen om een eerlijke prijs voor de boer. Er is stille armoede op het platteland, maar ook veel aan onderkant van samenleving.”

Jules: “Ja. Er komt 10 procent bij het minimumloon, maar dat stelt niks voor want de inflatie is 12 procent.”

Opmerking uit de zaal: “De gevolgen zijn enorm: Het grondwater vervuult, er is geen biodiversiteit meer, etc. Die kosten betaalt de maatschappij dagelijks en ik denk dat we dat ook mee moet wegen.”

Jules: “Inderdaad. De landbouw levert 6,5 miljard landbouw op, de schade bedraagt 8 miljard.”

John (ZON): “Ik ben niet tegen biologische landbouw, ik vind dat de consument keuzevrijheid moet hebben. Maar biologisch staat niet gelijk aan duurzaam. Als we 9 miljard mensen moeten voeden dan moet je het maximale van het land afhaken.”

Johan Schut, ook werkzaam in zaadveredeling, ook Wageningen: “In de jaren ‘50 onder Mansholt, hebben zes landen de EG opgericht. Nu hebben we met 27 landen afspraken gemaakt over voedselzekerheid. Ergens onderweg zijn we iets vergeten. Hoe krijgen en houden we voedsel op tafel? Nederland speelt hier ook een rol in. We hebben de beste landbouwgrond van de wereld, maar we denken alleen aan bouw en zonneparken.”

Francine Thielen, bewust opgevoed door vader: “Het gaat ten koste van landen die nog steeds geen stem hebben. Als je kijkt naar Bolsenaro en andere dictators waar mee onderhandeld wordt, de Rabo etc. Het gaat ten koste van derdewereldlanden. We zijn nog steeds postkoloniaal aan het roven. Wanneer gaan we dit in het regeringsbeleid terugzien? Er moet meer bewustwording komen bij mensen, want de man in de straat weet het niet. En voeding? Er is een grote tweedeling. Aan de onderkant gaan mensen naar de voedselbank in een land van overvloed.”

Maurits: “Op de vraag van Johan, denk ik dat ik het met Jules eens ben. Wij zijn echt heel goed in voedselsystemen maken. We zitten in het drukstbevolkte deel van de wereld. Als wij geen ruimte geven voor natuur kunnen we moeilijk Bolsenaro aanspreken. “In onze buurt woonden 12 boeren, nu gaan er nog maar twee door. We kunnen in Nederland best iets extensiveren, buiten Europa hebben we nog veel kennis te bieden. Niet alleen als het gaat om megastallen, maar we hebben ook slimme systemen die de minste schade veroorzaken, rekening houdend met natuur dierenwelzijn etc. “27 landen Europa vormen onze interne markt. Dus export is iets voor buiten Europa. Als we chips willen verkopen aan China, worden er wel concessies gedaan dat Braziliaanse kip naar Europa mag komen. In die landen moet intensivering en schaalvergroting komen.”

Jules: “We moeten zuinig omgaan met grond, maar wonen is ook een essentiële behoefte. Ik ben wel voor compact bouwen. Wat de natuur betreft: we hadden een fantastisch idee, dat heette Ecologische Hoofd Structuur. Het was een goed concept voor natuurgebieden, die alleen gedijen als ze groot zijn en verbonden. Bleker haalde die verbindingen onderuit. Maar de natuur kan alleen als grofmazig netwerk bestaan. De overheid kan het herstel van landinrichting goed uitbesteden, de boer kan daarbij een rol spelen. “Zonnepanelen op landbouwgrond moeten we niet doen. Het is inefficiënt. Op zee is het drie keer zo efficiënt. Daar kun je het eenvoudig omzetten in waterstof, het levert veel meer op zonder dat het ten koste gaat van dure grond.”

Andries Brandsma: “Als we kijken naar voedsel en landbouwgebruik. Als we een groot deel van de veehouderij afschaffen, is er dan voldoende om de mensen te voeden? Als we kijken naar voedsel: er is geen tekort, maar de verdeling is verkeerd. LTO is al genoemd als veroorzaker van veel problemen. De agrisector is net een assemblage-industrie. We importeren onderdelen. We halen voer, dat stoppen we hier in het dier. Dat lijkt efficiënt op een klein stukje grond, maar het komt van over heel de wereld. En we denken heel klein. Over de markt en over ons voedselsysteem, maar als we niet opletten staat over twintig jaar ons land onder water en hebben we niks meer aan de landbouw.”

Maurits: “Het klimaat verdient meer aandacht, we moeten minder vlees eten, belasting op kerosine. Maar dat is een politiek besluit dus daar zijn we zelf bij. Mijn verwijt is dat we een onderwijssysteem hebben waar voedsel niet bijhoort. We leiden koks op die niet weten waar voedsel vandaan komt. Het biokeurmerk is door de overheid beschermd, maar het slechtst verzorgd. Ik vind dat er vanaf morgen structureel voedselonderwijs moeten komen in het kleuteronderwijs.”

Jules: "Over het watersysteem. Ja, we hebben heel lomp ingegrepen. Als we kijken naar hoe sloten, overal dwars doorheen, zijn getrokken. Nu zitten we met overlast van water en van droogtes. We zullen hier flink in moeten investeren, willen we herstellen wat er is misgegaan dan moet er een landinrichting 2.0 komen. Het moet anders verdeeld worden, een geraffineerder watersysteem met spaarbekkens, een grof netwerk voor natuur en landschapselementen. Er moet heel veel gedaan worden. Maar aan de basis moet een visie liggen van de overheid. Wat willen we? Agro-industrie of boerenlandbouw?"
"En ik ben het met iedereen eens dat er zo weinig kennis is over de landbouw."

Aan het eind van het debat vraagt Paul opnieuw aan de zaal: "Kan de kracht van de markt – van boer tot bord – zorgen voor een eerlijke prijs voor de boer?"
Opnieuw steekt een ruime meerderheid van de zaal de hand op bij het antwoord 'nee'. Paul heeft het idee dat dit aantal iets is toegenomen.

-----//-----

Riky Schut

Op mijn eigen afscheidsavond hebben jullie me toch nog aan het werk gezet. Met veel aandacht heb ik geluisterd naar de sprekers Maurits Steverink, Eric Beurskens en Jules Iding. Ieder heeft zijn visie vanavond met ons gedeeld, hiervoor dank! En jullie deelnemers en gasten in de zaal hebben van je laten horen, het was een levendige discussie, ook hiervoor dank! Maurits Steverink heeft ons als trotse Achterhoeker en familieman vertelt hoe hij zich gespecialiseerd heeft als ketenmanager, waar hij in de keten culturen met elkaar verbindt om zo tot meerwaarde van het product te komen. Hiermee wil hij de boer een betere prijs laten verdienen. Daarnaast is hij bezig in het ROC onderwijs (Smaakacademie), zodat men opnieuw inzicht krijgt in warenkennis, en herkomst van voedsel en hoe je heerlijke producten kunt maken. Op deze manier krijgt de consument de kans een goede prijs te betalen voor een mooi product. Jules Iding SP- wethouder in Oss en heeft ons meegenomen in de ontwikkelingen van de landbouw vanaf WOII tot nu. Hij geeft ook een korte felle reactie op het rapport Remkens. En vervolgens vertolkt hij de visie van de SP dat staat opgetekend in het boek: Aarde, Boer en Consument verdienen beter. Waarin een aantal keuzes voorop staan: boeren- en grondgebonden landbouw, gezinsbedrijven, regioproducten en korte kringlopen, afscheid van de wereldmarkt, leefbaar platteland etc. Vanuit de zaal was er veel inbreng met een veelheid aan aandachtspunten en vragen, waardoor een levendige discussie: o.a. Overbevolking en hoe we de wereld moeten voeden, we hebben de overheid nodig voor sturing, de boer kan het niet alleen, over de werking van de lobby in Den Haag, al of geen vrije markt, bestaanszekerheid van boerenbedrijven, al of niet biologisch, eerlijke prijs etc.

Riky begint haar verhaal met:

Wij hier in Nederland hoeven de wereld niet te voeden. Uit het rapport Remkens haalt ze aan: "Remkes zag de angst in de ogen van redelijke mensen." Dat betekent volgens haar dat er een heel verhaal achter zit, jonge boeren hebben vaak een hoge hypotheek, moeten hun ouders uitkeren, soms nog broers en zussen uitkeren, dit alles geeft een enorme psychische druk bij hen.

N.a.v. het verhaal van Maurits stelt ze voor dat de opleiding tot (Landbouw)huishoudster in ere hersteld wordt, waar warenkennis, voedingsleer, verwerking en klaar maken van voedsel, receptenleer en budgettering e.a. de belangrijkste vakken waren.

Haar verhaal gaat verder:

Belangrijk is dat we erkennen dat we samen een geschiedenis delen. Een geschiedenis van steeds weer terugkerende ontwikkelingen en veranderingen in de landbouw, waardoor de markt soms van de ene op de andere dag kan veranderen.

De ouderen onder ons weten van de opbouw van de landbouw in de jaren vijftig, en daarna. waardoor we meer voedselzekerheid en welvaart kregen.

De volgende generatie is met ons in dit spoor verder gegaan en we kunnen samen constateren we dat er voor ieder brood op de plank is. Iets om trots op te zijn. Er was veel nodig!

Maar ook moeten we bekennen dat er een keerzijde is en was. Er moest soms ingegrepen worden in de markt. En er was te weinig aandacht voor het milieu, de natuur en de aarde, het welzijn van dieren en de leefbaarheid van het platteland. En nog!

We kwamen vervolgens in de fase van liberalisering en globalisering, wat veel gevolgen had en heeft voor de boeren en tuinders hier en wereldwijd. Deze gevolgen hebben invloed op de markt, de markt die gemaakt wordt en bepaald door ons mensen, zowel de boer en boerin, als de burger-consument, en de overheid die de zorg heeft om hier beleid voor te maken en voorwaarden te scheppen dat boeren en tuinders kunnen produceren voor een fatsoenlijke prijs en dat het voor de consument betaalbaar is en gezond.

Bij de titel van deze avond mogen we ons allemaal aangesproken voelen, vind ik.

In de tijd van 1971 tot 2004 hebben Jan en ik een boerderij in Lottum gehad. Over dit boerenleven en over ons gezin heb ik een boek geschreven. 'De Kroniek van een boerenleven.' Jan is helaas in 2017 overleden en heeft gelukkig in 2015 nog mee mogen maken dat het boek uitkwam.

In dit boek staan onze ervaringen opgeschreven tegen de achtergrond van de ontwikkelingen in de landbouw, maatschappij en politiek. In ons boerenleven hadden we het niet altijd voor het zeggen, over wat onze producten aan prijs opleverden, en hadden we niet altijd grip op de markt.

Door afschaffing van veel coöperaties, minder macht in de keten, is helaas steeds meer uit boerenhanden geraakt. Hierbij enkele voorbeelden uit ons leven opgetekend in mijn boek, die gaan over sturen en ingrijpen in de markt vanwege ontwikkelingen en omstandigheden: In de jaren '60 en '70 komt Europese landbouwcommissaris Mansholt met een revolutionair plan om de landbouw te moderniseren door schaalvergroting, maar ook door maatregelen, waardoor de markt werd ondersteund. Ten gevolge hiervan lopen we begin jaren '80 tegen overproductie aan en wordt er voor melk en suiker een quotum ingesteld.

In de jaren '70 wordt de grondgebonden landbouw los gelaten, waardoor goedkope soja, tapioca en graan een rechtstreekse concurrent worden van ons eigen graan. Zo konden boeren met weinig grond varkens en kippen gaan houden.

Begin jaren '80 signaleren de regerende ministers Lubbers en Braks dat de intensieve veehouderij uit balans raakt in de verhouding met de afzet van mest en vlees, en grijpen in met een Interimwet om de groei van kippen en varkens tegen te gaan. Boeren mogen niet meer uitbreiden. We moeten als boeren een mestboekhouding bijhouden. De mestmarkt is vol.

Voor ons, Jan en mij was het de kunst om ons gemengde bedrijf heel bewust grondgebonden te houden met akkerbouw, varkens en zoogkoeien. We probeerden zo in te spelen op verschillende markten.

En zo zijn er nog enkele voorbeelden die met de Europese markt en wereldmarkt te maken hebben.

Begin jaren '90 kiest men in Europa voor de liberalisering van de wereldmarkt. Een van de gevolgen is dat de graanprijs wordt gehalveerd. We weten nog van de boerenacties waar twee boerinnen uit de akkerbouw met hun trekkers voorop gingen naar Den Haag om hiertegen te protesteren.

In 1997 was er varkenspest. De overheid kiest dan voor het uitroeien van het virus door dieren te doden, omdat de Europese Unie vaccinatie sinds 1986 niet meer toestaat vanwege de exportmarkt. Gevaccineerd vlees werd door sommige landen geweigerd.

En zo ging het in 2001 met de Mond en Klauwzeer bij koeien. Zieke koeien werden afgemaakt en gezonde koeien werden nog gevaccineerd en toch alsnog gedood.

In deze tijden van dierziektes zijn markten totaal verstoord. Niet alleen door ziektes, maar vooral door overheidsbeleid. Het was moeilijk weer een veestapel op te bouwen.

Het is van alle tijden dat boeren en tuinders te maken hebben met ingrijpen en sturen van de landbouw en voedselproductie. Omdat de markt wordt beïnvloed door allerlei factoren, en nu vandaag door ernstige oorlog in Europa, in Oekraïne, waarvan we de gevolgen nog niet kunnen overzien.

Met pijn in ons hart hebben we decennialang gezien dat middelgrote en kleine bedrijven plaats hebben moeten maken voor grootschalige, geïndustrialiseerde en rationeel gerunde bedrijven.

Maar boeren zijn wereldwijd veerkrachtig en vindingrijk en innovatief.

Als er nieuwe maatregelen, wet- en regelgeving werden afgekondigd, en je was hiervoor op een boerenbijeenkomst, dan zag ik altijd hoe boeren al weer op het puntje van de stoel zaten om voor hun eigen bedrijf oplossingen te zoeken en een gaatje te zoeken in de markt.

Om alles wat er gebeurd is, dichtbij en veraf, heb ik me met anderen vele jaren zorgen gemaakt en ingezet vooral voor de sociaaleconomische en sociaal-psychische gevolgen van ingrijpende veranderingen in het landbouwbeleid voor boeren- en tuindersgezinnen. Want het gaat op de eerste plaats om mensen!

“Decennia lang hebben we een boerenstrijd gevoerd voor kwaliteit en balans in de voedselproductie, waarbij een solidaire verdeling van grond en productierechten plaatsvindt. Dat vraagt om sturing, bescherming en beheersing van voedselproductie, met vooral een streven naar grondgebonden boeren- en gezinslandbouw op menselijke maat, gericht op eigen regio, eigen land en of omringende landen.” (aldus een tekst in mijn boek).

Gelukkig is er door de jaren heen een brede beweging op gang gekomen met kritische boeren en boerinnen en burgers, ondersteund door politieke partijen en soms vanuit kerken en maatschappelijke organisaties.

Er kwamen vakbonden, Werkgroepen en Platforms die zich inzetten tegen lage inkomens, pachtverhoging, behoud van melkleasen, gedwongen bedrijfsbeëindiging, arbeidsongeschiktheidsverzekering en acties voor het zichtbaar maken van de gevolgen van de mkz en varkenspest, altijd met het doel oplossingen te vinden voor bestaanszekerheid van de boeren en tuinders.

In deze beweging heb ik heel veel deskundige, ervaren en lieve mensen mogen ontmoeten uit het hele land, waarmee we samen verbinding hebben gezocht en netwerken en organisaties hebben opgericht. Veel projecten waren sociaal gericht, waarbij we opkwamen voor de gevolgen van mensen die door landbouwontwikkelingen economisch en sociaal in de knel waren gekomen.

Op veel plekken, in Den Haag en elders, waren we aanwezig op de ministeries van Landbouw, VWS en Sociale Zaken, in de Tweede Kamer en bij landbouwfracties om onze invloed uit te oefenen. We gingen gewoon met de trein!

Vanuit verschillende organisaties met wie ik heb samengewerkt, zijn vanavond mensen te gast. Een mooi moment om iedereen te bedanken voor de jarenlange duurzame en trouwe samenwerking.

Maar ik wil vooral de leden van de Werkgroep Land- en Tuinbouw bedanken voor de actieve en intensieve samenwerking vanaf 2004, waarin we ons inzetten voor Aarde, Boer en Consument, vooral in Noord-Limburg. En natuurlijk dank aan jou Paul, die altijd vol zorg, onvermoeibaar en vol vertrouwen onze groep hebt geleid. Je was wat mij betreft geslaagd om minister van Landbouw te worden.

Paul leest het gedicht ‘Bronnen in overvloed’ van Riky voor en overhandigt haar als dank twee boeken: ‘De Supersamenwerker’ en ‘Het geheim van Os’.

Remi Poppe spreekt nog een dankwoord uit: “Omdat Riky zich zo heeft ingezet voor de boeren en boerinnen en het platteland heeft het het hoofdbestuur van de SP behaagd Riky te benoemen tot Ridder in de Orde van de Zilveren Tomaat.” Waarna ze een speldje krijgt opgespeld.